

УДК 343.985.7:343.53:343.346
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2023.28>

А. М. Тимчишин
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківської філії Університету «Україна»
orcid.org/0000-0002-9591-8273

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

У статті доведено, що практичний аспект проведення огляду місця події за допомогою спеціалістів, як функціональної системи було представлено у двох блоках: 1) теоретичний, що включає: цілі, задачі, суб'єктів, систему науково-технічних засобів; 2) прикладний, що включає організаційний, технологічний (охоплює науково-технічні засоби які використовують спеціальні суб'єкти, що володіють знаннями та навичками їх застосування з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінальних правопорушень) та оціночно-контрольний компоненти.

Вивчаючи досвід закордонних колег, відмічено, що при будь-якому огляді, поряд із детективами та правоохоронцями на місці події працює не один спеціаліст, а група фахівців за різними напрямками: фотографія, відеозйомка, пошук та вилучення слідів, реконструкція місця події тощо. При цьому спеціальний захисний одяг й взуття, респіратори, окуляри виключають можливість зіпсування слідів або залишення своїх.

Звернута увага, що версії, висунені спеціалістом, можуть стосуватися не лише обставин події (кількості злочинців, характеристики особи злочинця, часу, місця, способу, механізму, знарядь, способу приховування), а й характеру зв'язку певних слідів і об'єктів з цією подією та можливостей їх використання в подальшому розслідуванні (у зв'язку з цим спеціаліст визначає, що саме, в якому обсязі та яким чином повинно бути зафіксовано).

Доведено, що під час огляду місця події, необхідною умовою для отримання орієнтуючої криміналістичної інформації та прийняття на її основі оптимальних тактичних і процесуальних рішень – є позаекспертне дослідження, зокрема, мікрооб'єктів, оскільки, сліди взаємодії, зокрема, таких елементів як «злочинець», «жертва», «знаряддя» тощо та місце події, впливаючи один на одного, утворюють «хрест слідів», дозволяючи виявити на кожному з них сліди трьох інших.

Акцентовано увагу, що процес огляду місця події закінчується відображенням у протоколі всіх виявлених ознак й особливостей, що мають значення для кримінального провадження, а трансформація їх у речові докази відбувається шляхом надання їм процесуальної форми, тобто прийняття процесуального рішення, що виражається у винесенні постанови про визнання предметів речовими доказами.

Ключові слова: спеціальні знання, кримінальне судочинство, кримінальне провадження, огляд місця події, виявлення, фіксація, вилучення, дослідження слідів.

Tymchyshyn A. M. FEATURES OF THE USE OF SPECIAL KNOWLEDGE DURING INSPECTION OF THE SCENE

The article proves that the practical aspect of conducting an inspection of the scene with the help of specialists as a functional system was presented in two blocks: 1) theoretical, which includes: goals, tasks, subjects, a system of scientific and technical means; 2) applied, which includes organizational, technological (covers scientific and technical means used by special subjects who have knowledge and skills in their application for the purpose of detecting, recording and removing traces of criminal offenses) and evaluation and control components.

Studying the experience of foreign colleagues, it was noted that during any inspection, along with detectives and law enforcement officers, not one specialist works at the scene, but a group of specialists in various fields: photography, videography, search and recovery of traces, reconstruction of the scene, etc. At the same time, special protective clothing and shoes, respirators, glasses exclude the possibility of spoiling traces or leaving your own.

Attention is drawn to the fact that the versions put forward by the specialist may relate not only to the circumstances of the event (number of criminals, characteristics of the criminal, time, place, method, mechanism, tools, method of concealment), but also to the nature of the connection of certain traces and objects with this event and the possibilities of their use in the further investigation (in this regard, the specialist determines what exactly, in what volume and in what manner should be recorded).

It has been proven that during the inspection of the scene of the incident, a necessary condition for obtaining indicative forensic information and making optimal tactical and procedural decisions based on it is a non-expert investigation, in particular, of micro-objects, since traces of interaction, in particular, of such elements as the «criminal», «victim», «tool», etc. and the scene, influencing each other, form a «cross of traces», allowing to detect the traces of the other three on each of them.

Attention is drawn to the fact that the process of inspecting the scene of the incident ends with the reflection in the protocol of all detected signs and features that are important for criminal proceedings, and their transformation into material evidence takes place by giving them a procedural form, that is, making a procedural decision, which is expressed in the issuance of a resolution on recognition items as physical evidence.

Key words: special knowledge, criminal justice, criminal proceedings, inspection of the scene, detection, fixation, extraction, trace research.

Діяльність органів досудового розслідування становить собою єдину, взаємопов'язану систему слідчо-розшукових дій (далі – СРД), направле-

них на виявлення, фіксацію, вилучення, упакування та дослідження слідів кримінального правопорушення. Але на практиці виникає певна

проблематика стосовно обізнаних осіб, залучених до його проведення, послідовності виконання ними певних дій тощо. Для виявлення широкого спектру слідів за фактами вчинення кримінальних правопорушень, характерними є певні закономірності, врахування яких дозволяє проводити цілеспрямований пошук і збирання доказової інформації. Слідчий огляд був предметом дослідження ряду вчених-криміналістів та процесуалістів. Процесуальним підґрунтям огляду виступає ст. 237 КПК України [1], де зазначено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних.

Вивчаючи досвід закордонних колег, позитивно необхідно відмітити, що при будь-якому огляді, поряд із детективами та правоохоронцями на місці події працює не один спеціаліст, а група фахівців за різними напрямками: фотографія, відеозйомка, пошук та вилучення слідів, реконструкція місця події тощо. При цьому спеціальний захисний одяг й взуття, респіратори, окуляри виключають можливість зіпсування слідів або залишення своїх.

Проведення огляду без участі спеціаліста – організаційна помилка, яка стала в слідчій діяльності «хронічною», хоча працівники правоохоронних органів, які розслідують кримінальні правопорушення, досить чітко уявляють собі негативні наслідки таких упущень. Проведений аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить про відносно низьку якість оглядів, зокрема, місця події, що призводить до втрати цінної інформації. Крім цього, недоліки та прорахунки органів досудового розслідування значно ускладнюють висунення оптимальних версій, що перешкоджає встановленню осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а у разі встановлення таких осіб – ускладнює доведення їх винуватості.

Серед основних помилок під час огляду місця події можна виділити наступні: 1) не проведення огляду місця події у випадках коли його проведення було необхідним; 2) несвоєчасне проведення огляду місця події; 3) неправильне визначення меж огляду; 4) недоліки фіксації у протоколі специфічних об'єктів, предметів та обстановки; 5) недостатнє застосування науково-технічних та інших спеціальних засобів для виявлення, вилучення, пакування речових доказів; 6) проведення огляду місця події без відповідних спеціалістів (залучення до проведення СРД спеціаліста одного профілю); 7) ігнорування негативних обставин. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що спільною причиною таких помилок є відсутність у слідчого достатніх спеціальних знань, навиків застосування науково-технічних та інших спеціальних засобів.

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень підтверджують, що слідчі не завжди використовують можливість залучення кваліфікованих спеціалістів під час проведення огляду місця події. Виявилось, що тільки у 21% кримінальних проваджень міститься інформація про залучення спеціалістів у галузі криміналістики (експерт-криміналіст), 24% залучали спеціалістів у галузі медицини (у випадках проведення огляду трупа), інформація щодо залучення інших спеціалістів відсутня.

Місцем події вважається ділянка місцевості або приміщення, на якій, за одержаними даними, ймовірно сталося суспільно-небезпечне діяння, або виявлено його сліди. Відтак, причинно-наслідкові та взаємопов'язані сліди такого діяння можуть перебувати на різних об'єктах. Необхідність у невідкладності цієї СРД визначається тим, що ефективність вилучення багатьох слідів (легколетучих, газоподібних тощо) зменшується із плином часу. Руйнівні діють на сліди і атмосферні опади (дощ, сніг). Крім цього, і швидка зміна обстановки на місці події може привести до втрати слідів.

Необхідно додатково вказати ще й на особливу важливість і значення проведення своєчасного, тактично правильно побудованого огляду місця події із застосуванням широкого спектру найсучасніших техніко-криміналістичних засобів. Наприклад, ряд авторів вважає, що одним з невід'ємних компонентів технічного забезпечення експерта-вибухотехніка при оглядах місць події є комплект засобів для експрес-аналізу вибухових речовин [2, с. 93–96]. Слідчому досить часто доводиться встановлювати склад небезпечних речовин, що потребує не тільки допомоги кваліфікованого спеціаліста, а й дотримання спеціальних регламентів. Використання спеціальних засобів, призначених для виявлення, вилучення та знешкодження небезпечних об'єктів реалізується тільки спеціальним суб'єктом, який здатен пояснити принцип дії таких виявлених об'єктів. Спеціальні знання слідчий під час розслідування таких кримінальних правопорушень використовує як у процесуальній, так і не процесуальній формах.

Непроцесуальну допомогу спеціалістів слідчий найчастіше використовує шляхом участі спеціалістів у проведенні перевірки виявлених слідів за криміналістичними обліками, виготовленні суб'єктивних портретів, навчання прийомам та методам роботи зі слідами. Так, істотне значення для встановлення слідчим певних об'єктів і фактів під час здійснення досудового розслідування має інформація, яка може бути отримана із інформаційних систем. Наприклад, відбитки пальців рук підозрюваних можуть бути залишені ними і фіксуватися на автотранспорті, котрий

використовувався ними для пересування до місця вчинення кримінального правопорушення.

Подібна ситуація трапляється і під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, оскільки, працівникам правоохоронних органів часто доводиться мати справу із технічними засобами, які використовуються злочинцями у якості знарядь та засобів вчинення кримінальних правопорушень. Власне тому, перед проведенням відповідного огляду важливо правильно підібрати інструментарій оглядача.

Узагальнення наукової літератури, вивчення слідчої практики та результатів опитування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України дозволяють зробити висновок, що до виїзду на місце події слідчий спільно із спеціалістом мають здійснити наступні організаційно-підготовчі заходи: розробити план огляду місця події, в якому зазначити пункти або питання, які необхідно з'ясувати; підготувати необхідні науково-технічні засоби та інші спеціальні засоби, для виявлення, вилучення та фіксації речових доказів; прийняти рішення про залучення інших фахівців, в залежності від обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Прибувши для огляду місця події керівник СОГ (слідчий) повинен організувати чітку роботу всього складу групи за умов тісної взаємодії із застосуванням всіх наявних техніко-криміналістичних засобів [3, с. 106].

Безпосередньо перед початком огляду слідчий самостійно, або разом зі спеціалістом інструктують усіх учасників огляду про заходи безпеки. Це завжди повинні бути конкретні рекомендації, що враховують стан об'єктів, що оглядаються. Наприклад, інструктаж проводить інспектор-криміналіст і вказує: як пересуватися в приміщенні або на відкритій місцевості, щоб зберегти сліди взуття (ніг) злочинця; як брати в руки об'єкти й класти в пакувальний матеріал або виносити з небезпечної зони; як знімати й зберігати шматки ізоляційної стрічки, кріпильні дроти й мотузки, маскувальний матеріал тощо [4, с. 139].

Особливу увагу необхідно звертати на окремі особливості в обстановці на місці події, які можуть вказувати на наявність замаскованих і таких, що не спрацювали вибухових пристроїв. Небезпеку для групи, яка працює на місці події, несуть саморобні вибухові пристрої конструкція і спосіб закладення яких можуть бути доволі неочікуваними: купи сміття, дитячі іграшки, пластикові чи металеві каністри, валізи, сплутані дроти, окремо розташовані чи купою складені на узбіччі дороги камені, покинутий транспортний засіб чи його окремі деталі, трупи людей або тварин, під які можуть бути закладені вибухові пристрої, побутові речі тощо.

З метою створення безпечних умов роботи поблизу вибухонебезпечних предметів варто застосовувати спеціальні пристрої захисту від вибуху.

Спеціалісти-вибухотехніки, як правило, використовують хімічні та технічні валізи, що містять засоби та реактиви для вилучення мікрочастинок вибухової речовини, продуктів вибуху, контрольних проб і зразків, набір фізико-хімічних засобів для експрес-аналізу вибухової речовини та пороху, інструменти та приналежності для вилучення уламків перешкод, та роботи з об'єктами, пошкодженими вибухом [5, с. 28–29].

Якщо службовий собака реагує на запах вибухівки, кінолог позначає сигналом наявність небезпеки у цьому місці, і відходить від нього. За допомогою робототехнічного комплексу для дистанційного знешкодження та транспортування вибухових пристроїв Digital Vanguard ROV Allen-Vanguard виробництва Канади проводиться обстеження та транспортування небезпечного предмету (на який відреагував службовий собака) у спеціально підготовлене місце.

Для огляду території місця події можна вибрати один з його способів: з рухом по концентричних колах різного радіуса; з рухом від центру до периферії або, навпаки, зі збільшенням або відповідно зменшенням радіуса руху; з лінійним (фронтальним або маршрутним) рухом по певних напрямках відповідно обстановці [6, с. 107]. Зазначені способи обираються слідчим безпосередньо на місці події виходячи з конкретної обстановки. При цьому, предмети, що перебувають на місці події, не переміщуються.

З огляду на це, в огляді місця події рекомендовано приймати участь двом групам спеціалістів. Так, перша група забезпечує безпеку на місці події, а друга – надає допомогу слідчому у виявленні, фіксації та вилученні вибухових пристроїв, речовин і слідів їх використання.

З урахуванням закономірностей утворення різних слідів, отриманих відомостей про обставини кримінального правопорушення і особливостей конкретного місця події слідчий спільно із спеціалістом висувають версії про механізм події, що сталася, визначають найбільш ймовірні місця утворення слідів, поділяють місце події відповідно до передбачуваної дислокації слідів на окремі ділянки і уточнюють послідовність його дослідження [7, с. 23].

Версії, висунені спеціалістом, можуть стосуватися не лише обставин події (кількості злочинців, характеристики особи злочинця, часу, місця, способу, механізму, знарядь, способу приховування), а й характеру зв'язку певних слідів і об'єктів з цією подією та можливостей їх використання в подальшому розслідуванні (у зв'язку з цим спеціаліст визначає, що саме, в якому обсязі та яким чином повинно бути зафіксовано).

Фотографування (відеозапис) загальної картини до вилучення речових доказів і фіксації слідів повинно здійснюватися одночасно зі складанням плану-схеми ділянки, при цьому на схемі відзначаються місце й напрямок фотозйомки. Відеозапис має значні переваги перед іншими методами фіксації (фотозйомкою), оскільки, відео забезпечує можливість одночасної фіксації зорової й мовної інформації на місці події, що в практиці правоохоронних органів України здійснюється вкрай рідко. У тих випадках, коли місце події займає значну територію або розташовується на гірській, покритій лісом і чагарником місцевості, для його фіксації доцільно використовувати аерофотозйомку. Для точного виміру окремих ділянок місця події, перепадів висот окремих об'єктів, розташованих на ньому, необхідно використовувати геодезичну зйомку [8, с. 24]. До речі, однією з тактичних вимог до проведення огляду місця події за фактами вбивств у США, є фотографування всієї території, включаючи види з повітря [9, с. 320].

Усю територію місця події, що підлягає огляду, прийнято ділити на сектори, ділянки та вузли. Секторний спосіб застосовується під час огляду відкритої ділянки місцевості. Плановий спосіб застосовують у випадку наявності будівель, споруд та інших об'єктів, які ділять територію на ділянки різної форми та розмірів. Для фіксації виявленого використовуються постійні орієнтири всередині даних ділянок. Вузловий спосіб використовується в окремих місцях на території, де необхідно першочергово провести аварійно-рятувальні та відновлювальні роботи зі зміною матеріальної обстановки

Нині, одним із основних інструментів спеціалістів під час огляду місця події є фотоапарат. А для складання схеми місця події особи зазвичай вручну вимірюють розташування слідів та речових доказів за допомогою рулетки або лазерного далекоміра. На жаль, цей процес може займати багато часу і не завжди дає точні результати. На деяких місцях події необхідний вид з висоти пташиного польоту для контексту та ясності всієї картини, а також висока точність зображення для вивчення доказів. Процес має бути повним, точним і іноді виконуватися в найкоротші терміни, щоб скорочувати час перебування на місці події. Так, використовуючи лазерні сканери, встановлені на БПЛА, можна ефективно зафіксувати місце події та об'єднати всі дані, щоб створити повне уявлення про місце події у тривимірному просторі (3D), яким можна скористатися та проаналізувати у будь-який час. Інтеграція дронів у криміналістичну картографію допомагає більш ефективно та безпечно збирати дані, скорочуючи витрати, заощаджуючи час та перетворюючи отримані дані на корис-

ну інформацію. Представлення тривимірного зображення в залі суду під час судового процесу дозволить більш точно показати картину самого місця події, та наочно подати всі речові докази, зафіксовані на місці події. Дані кроки зможуть вивести криміналістику на її новий рівень [10].

Дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Наприклад, якщо підірвана автомашина, її оглядають на тій ділянці, де вона була захоплена вибухом. Автомашина фотографується із чотирьох сторін, уважно оглядаються й описуються всі виявлені пошкодження, положення трупів і їх частин, деталі салону, вміст багажника, моторний відсік, нижня частина днища [11, с. 104].

При вибуху усередині транспортного засобу область руйнування найчастіше локалізована близькою зоною, а саме габаритами самого транспортного засобу. Поряд із центром вибуху ретельному огляду зазнає навколишня місцевість. При цьому треба враховувати, що в напрямку дії ударної хвилі можуть бути відкинуті частини вибухового пристрою й інші об'єкти. За допомогою спеціаліста напрямком ударної хвилі визначається по викиду ґрунту, по руйнуваннях будівель тощо [12].

Для розслідування більшості кримінальних правопорушень необхідні спеціальні освітлювачі, достатньо потужний електричний ліхтар для роботи в нічних умовах при недостатньому освітленні, портативна відеокамера, диктофон, фотоапарат з лампою-спалахом та іншим приладом для оперативної і точної фіксації обстановки та окремих об'єктів, спеціальні та аналітичні прилади для виявлення, фіксації та вилучення різноманітних слідів, скритих чи слабо видимих об'єктів та мікрочастин (щуп, трал, металошукач, прилади для пошуку трупа та інші науково-технічні засоби).

Вилучення виявлених слідів відбувається не відразу, а лише після фіксації місця їх розташування, шляхом вимірювання віддаленості до двох нерухомих предметів, та взаємного розміщення – шляхом вимірювання відстаней між самими слідами, описання місця їх розташування та індивідуальних ознак у протоколі.

Ми спробували узагальнити типовий комплект техніко-криміналістичних засобів, які використовують спеціалісти під час огляду місця події, для роботи з мікрооб'єктами, який складається з кількох функціональних груп, зокрема:

1. Засоби для пошуку мікрооб'єктів: освітлювач типу «ОИ-19»; галогенові лампи типу «Свет – 1000»; лупи з підсвіткою; портатив-

ні оптичні мікроскопи (наприклад «БМ-51-2», «Мир-2»; ультрафіолетові освітлювачі та електронно-оптичні перетворювачі для пошуку мікрооб'єктів за допомогою ультрафіолетових та інфрачервоних променів (наприклад «ОЛД-41», «УК-1», «Квадрат», «Квартет»); портативні електромагніти зі змінними наконечниками для пошуку мікрооб'єктів, які володіють магнітними властивостями; скляні, ебонітові, каучукові палички для пошуку часточок, здатних наелектризуватись.

2. Засоби для вилучення мікрооб'єктів: мікропилососи для збору мікрооб'єктів на фільтри (наприклад «Шмель-авто», «Мини-вихрь», «Ветерок»), необхідним елементом яких є спеціальна насадка (циліндр зі змінними тканинними або паперовими фільтрами, на які осідають мікрооб'єкти), що одягається на всмоктуючий патрубок; липкі стрічки для переносу на них мікрооб'єктів (липкий шар плівки не повинен спричиняти корозійний вплив на мікрооб'єкти, а матеріал підкладки повинен бути прозорий), набори капілярів – це тонкі скляні, поліетиленові, хлорвінілові трубочки з внутрішнім діаметром в десять – соті долі міліметра; мікропіпетки – пристрої зазвичай поршневого типу, які дозволяють вилучати розчини об'ємом до 0,001 мл (капіляри та мікропіпетки призначені для вилучення рідких мікрооб'єктів: крові, слини, лікарських засобів, отрути, наркотиків, масел та паливно-мастильних матеріалів); флакони з дистильованою водою; поролонова губка (чиста, біла); вата для відбору рідких мікрооб'єктів; пензлики для збору твердих частинок (пилу, ґрунту тощо).

3. Інструменти для роботи з мікрооб'єктами: пінцети анатомічні; пінцети з м'якими губками; скальпелі; шпатель; препарувальні голки для переміщення мікрооб'єктів; складний та інші ножі; ножиці; рулетка і лінійка; кольорові шкали для визначення кольору мікрооб'єктів; предметні і покривні скельця.

4. Засоби для упакування та зберігання мікрооб'єктів: пластмасові контейнери з кришками, які щільно закриваються; скляні пробірки з притертими пробками; скляні бюкси; поліетиленові пакети різних розмірів, від 2x2 см – для упакування окремих мікрооб'єктів, до 1,5 м – для упакування трупа при транспортуванні в морг; листки кальки, пергаменту, поліетиленової плівки; спеціальний паяльник для запаювання поліетиленових пакетів (наприклад «Молния»); липка стрічка для заклеювання упаковок з поліетиленової плівки і кальки.

5. Допоміжні засоби: гумові рукавички для роботи з мікрооб'єктами; фломастери, склогографи для нанесення пояснювальних написів; поліетиленові, паперові скатерки розмірами 1x1,5 м для

розміщення об'єктів під час огляду; скобозшивач; захисний костюм з тонкої не волокнистої капронової тканини.

Оскільки місце події оглядається шляхом пересування в приміщенні чи на місцевості, слідчий і спеціаліст відразу повинні концентрувати свою увагу на виявленні слідів взуття чи транспортних засобів, які можуть бути необережно знищені під час огляду чи в разі дії природних стихій. Відтак, традиційний порядок проведення огляду може бути змінено, а саме його слід починати не з загального огляду та фотозйомки, а з огляду поверхні землі та підлоги з подальшим її обробленням дактилоскопічними порошками. Видимі сліди взуття після виявлення, позначення номерком та фотографування обводяться крейдою чи маркером або накриваються. Водночас слід пам'ятати, що такі сліди не можна накривати предметами, які мають різкі фонові запахи, оскільки це завадить у подальшому використанні службово-розшукових собак. Слабовидимі сліди взуття виявляються органолептичним методом під різними кутами освітлення, а невидимі – шляхом оброблення слідосприймаючої поверхні дактилоскопічними порошками в такий спосіб, щоб можна було досягнути контрастності кольору сліду й поверхні, на якій він виявлений. Поверхневі сліди, утворені нашаруванням ґрунту або виявлені дактилоскопічними порошками, вилучають з місця події шляхом копіювання на дактилоскопічну плівку [13].

У кримінальних провадженнях щодо дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) основними завданнями спеціаліста-криміналіста при наданні допомоги слідчому полягають у таких діях: 1) допомозі в з'ясуванні обстановки пригоди та визначенні меж огляду; 2) встановленні причинного зв'язку між пригодою та виявленими слідами; 3) виявленні слідів та інших обставин, що сприяють встановленню особи злочинця; 4) встановленні механізму слідоутворення; 5) виборі та застосуванні найбільш ефективних науково-технічних засобів та методів для виявлення, фіксації і вилучення слідів та речових доказів, порядку їхнього застосування; 6) визначенні напрямів подальшого використання інформації, отриманої в результаті огляду для: а) проведення судових експертиз; б) взяття на криміналістичний облік [14, с. 82–83].

Під час огляду місця події як за фактами ДТП, так і інших кримінальних правопорушень, особливу увагу слід приділяти слідам біологічного походження (кров, сперма, слина, піт, волосся, піхвові виділення, сеча, кал, органи та тканини людського організму, кістки та їх фрагменти).

Для виявлення невидимих слідів рук на місці події та досягнення контрастності сліду на

слідосприймаючій поверхні спеціалісти використовують спеціальні техніко-криміналістичні засоби: хімічні речовини в газоподібному та порошкоподібному стані, промені лазера. Для виявлення слідів рук хімічними речовинами в газоподібному стані використовують пари йоду. Пари йоду добре проявляють сліди рук на різних поверхнях: папері, картоні, фанері, фарфорі, кахелі, пластмасах тощо. Не рекомендується обробляти парами йоду металічні предмети, оскільки йод може викликати корозію [15, с. 50].

Речові докази, що вилучаються з місця події повинні бути відповідним чином упаковані. Повнота експертного дослідження багато в чому визначається якістю, вилучення й фіксації слідів на місці події. За можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносцями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносцем спеціалістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів.

Процес огляду місця події закінчується відображенням у протоколі всіх виявлених ознак й особливостей, що мають значення для кримінального провадження, а трансформація їх у речові докази відбувається шляхом надання їм процесуальної форми, тобто прийняття процесуального рішення, що виражається у винесенні постанови про визнання предметів речовими доказами.

Отже, незадовільне, помилкове, або взагалі не використання спеціальних знань призводить до неповного виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення і як наслідок – призводить до необхідності у призначенні додаткової експертизи, або не того виду, або не призначення взагалі. У свою чергу, недоліки в огляді місця події та у складанні відповідних процесуальних документів – серйозна проблема в діяльності правоохоронних органів.

Резюмуючи вищевикладене, варто зазначити, що огляд як окремий різновид застосування спеціальних знань – це вивчення об'єкта під час СРД з метою визначення його ознак та властивостей, а також за необхідності позиціювання його в просторі, які фіксуються в протоколі такої СРД та надалі можуть безпосередньо використовуватись як орієнтувальна чи доказова інформація або бути основою для отримання такої інформації іншими засобами (наприклад, шляхом проведення судової експертизи).

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років (умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень): навч.-практ. посіб. / В.Я. Горбачевський, В.І. Захаров, І.О. Ієрусалімов та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 68 с.
3. Буханченко О.А. Особливості огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста-вибухотехніка: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 183 с.
4. Приходько Ю.П. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2016. 300 с.
5. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених на території операції Об'єднаних сил, а також на тимчасово окупованих територіях: науково-методичні рекомендації / В.В. Кікінчук, Р.Л. Степанюк, О.О. Юхно та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2018. 48 с.
6. Антонюк Ю.В., Удовенко Ж.В. Поняття та суть взаємодії слідчого з працівниками експертної служби. Теорія і практика судової експертизи: зб. матеріалів кругл. ст. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 7–8.
7. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Київ: А.С.К., 2007. 1056 с.
8. Логвиненко М.І. Деякі шляхи удосконалювання використання спеціальних знань. Право і безпека. 2005. № 4–6. С. 82–85.
9. Charles R. Swanson, Neil C. Chamelin, Leonard Territo. Criminal investigation. 6th ed. New York: McGraw-Hill Companies, Inc, 1996. 801 p.
10. Перцев Р.В. Перспективи використання безпілотних літальних апаратів у криміналістиці. Економіко-правові дискусії: матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Кропивницький, 30 квіт. 2022 р.). Кропивницький, 2022. С. 372–374.
11. Лукашевич В.Г., Юнацький О.В. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого: монографія. Київ: КНТ, 2008. 184 с.
12. Кобець М. В. Науково-технічні (техніко-криміналістичні) засоби, які застосовуються під час попередження та розслідування кримінальних вибухів. Криміналістичний вісник ДНДЕКЦ. Київ, 2010. № 1 (13). С. 87–92.
13. Павлишин Б. Наукова складова техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 183–187.
14. Дячук В. І., Климчук М. П., Губська О. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод: монографія. Київ, 2012. 220 с.
15. Захаров В. П., Рудешко В. І. Використання біометричних технологій правоохоронними органами у XXI столітті: навч.-практ. посіб. Львів: Льв ДУВС, 2009. 440 с.